

moralist was, en nog minder om dit *Alexis* dat door een vierentwintigjarige jonge vrouw werd geschreven die buiten de modestromingen stond, te scheiden van andere werken uit die tijd met min of meer gelijke strekking, maar juist om hen de steun van een spontane bekenenis en een authentiek getuigenis te geven. Bepaalde onderwerpen zitten soms in de lucht; soms zitten zij ook in een leven verweven.

Alexis
of de verhandeling over de vergeefse strijd

Dit wordt een heel lange brief, Monique. Ik houd er niet van veel te schrijven. Ik heb vaak gelezen dat woorden je gedachten slecht uitdrukken, maar ik heb de indruk dat dit voor het geschreven woord nog veel meer geldt. Je weet wat er overblijft van een tekst na twee achtereenvolgende vertalingen. Bovendien weet ik niet hoe ik het aan moet vatten. Schrijven is een voortdurend kiezen uit een reeks mogelijkheden, waarvan niet één me bevalt, vooral niet zonder de andere. Ik zou toch moeten weten dat alleen in muziek reeksen akkoorden mogelijk zijn. Een brief, zelfs de meest uitgebreide, dwingt je iets te vereenvoudigen wat niet vereenvoudigd had mogen worden: je wordt altijd zo onduidelijk zodra je volledig probeert te zijn! Ik zou nu graag een poging willen doen niet alleen volkomen eerlijk, maar ook volkomen nauwkeurig te zijn; deze bladzijden zullen heel wat doorhalingen bevatten; er staan er nu al in. Wat ik je vraag (het enige wat ik nog van je kan vragen) is geen van de regels die zoveel van mij hebben gevergd over te slaan. Leven mag dan moeilijk zijn, je leven uitlegen is nog heel wat zwaarder.

Het was misschien beter geweest als ik niet weg was gegaan zonder iets te zeggen, daarmee de indruk wekkend dat ik me schaamde of dat jij alles had begrepen. Het was misschien beter geweest als ik je heel bedaard, op zachte toon, alles had uitgelegd in de beslotenheid van een kamer tijdens de uren waarop er geen licht is en je elkaar zo vaag ziet dat je bijna alles durft te bekennen. Ik ken je echter, lieve Monique. Je hebt een heel goed hart. Een geschiedenis als deze bevat iets meelijwekkends dat kan ontroeren;

omdat je medelijden met mij had gevoeld, zou je menen dat je mij begrepen had. Ik ken je. Je zou mij het vernederende van een dergelijke lange verklaring willen besparen; je zou mij te vroeg in de rede vallen; ik zou zo zwak zijn, bij iedere zin, te hopen dat je mij onderbrak. Je bezit ook een andere eigenschap (een verkeerde misschien) waarover ik straks zal spreken en waarvan ik geen misbruik wil maken. Mijn schuld jegens jou is te groot om mij niet te dwingen afstand te scheppen tussen mijzelf en jouw medelijden.

Het gaat niet om mijn artistieke werk. Je leest geen kranten, maar wederzijdse vrienden hebben je ongetwijfeld verteld dat ik wat men noemt succes had, wat er op neer komt dat veel mensen mij prijzen zonder dat zij mij gehoord hebben, en enkelen zonder dat zij mij begrijpen. Daar gaat het niet om. Het gaat om iets dat weliswaar niet echt persoonlijker is (want wat kan er nu meer persoonlijk aan mij zijn dan mijn werk?), maar dat mij persoonlijker lijkt, omdat ik het verborgen heb gehouden. Het is vooral iets jammerlijkers. Maar je ziet het, ik aarzel; ieder woord dat ik op papier zet, brengt mij iets verder van wat ik eerst wilde zeggen; dat bewijst alleen dat het mij aan moed ontbreekt. Aan eenvoud eveneens. Het heeft mij altijd aan eenvoud ontbroken. Het leven is echter ook niet eenvoudig, en dat is niet mijn schuld. Het enige wat mij ertoe doet besluiten verder te gaan, is de zekerheid dat je niet gelukkig bent. We hebben zoveel gelogen, en zo onder de leugens geleden, dat het beslist geen groot risico is het eens met eerlijkheid te proberen. In mijn jeugd, beter nog: in de jaren waarin ik volwassen werd, was ik volkomen onschuldig, of hoe men dat wil noemen. Ik weet dat mensen na een dergelijke verzekering altijd geneigd zijn te

glimlachen, omdat er doorgaans een gebrek aan inzicht of eerlijkheid uit blijkt. Ik geloof echter dat ik me niet vergis, en ik weet zeker dat ik niet lieg. Dat weet ik zeker, Monique. Omstreeks mijn zestiende jaar was ik zoals jij ongetwijfeld wilt dat Daniel op die leeftijd zal zijn, en ik moet je zeggen dat je er verkeerd aan doet zoiets te verlangen. Ik ben ervan overtuigd dat het niet goed is op zo jonge leeftijd het risico te lopen gedwongen te zijn de volkomenheid waartoe je bij machte bent te rangschikken onder de herinneringen aan je verste verleden. Het kind dat ik was, het kind uit Woroino, bestaat niet meer, heel ons leven wordt bepaald door ontrouw aan onszelf. Het is gevaarlijk wanneer de vroegste herinneringen die ons voor de geest komen juist de beste, dierbaarste en meest betreunde zijn. Mijn kinderjaren liggen even ver van mij af als het benarde wachten op het aanbreken van de feestdagen, of als de verdoving van de eindeloze namiddagen, die je doorbracht zonder iets te doen, steeds wensend dat er iets zou gebeuren. Hoe kan ik verwachten die rust terug te vinden, waarvan ik toen de naam zelfs niet kende? Ik heb mij er van ontdaan door me er rekenschap van te geven dat deze rust mij niet helemaal eigen was. Ik moet meteen toegeven dat ik er nauwelijks zeker van ben of ik altijd met spijt terugdenk aan de onwetendheid, die we zielerust noemen.

Wat is het moeilijk niet onrechtvaardig voor jezelf te zijn! Ik vertelde je zoëven dat mijn jeugd door niets was verstoord; dat is mijn mening; ik heb me vaak over dat enigszins onvolwassen en zo trieste verleden gebogen; ik heb getracht mij mijn gedachten te herinneren, mijn gewaarwordingen—deze zijn persoonlijker dan gedachten—, ja zelfs mijn dromen. Ik heb ze ontleed om te zien of ik er niet een onrustbarende betekenis in kon ontdek-

ken, die mij toen was ontgaan, en te overwegen of ik verstandelijke onwetendheid voor onbevlektheid van de ziel had aangezien. Je kent de meren van Worofno; je zegt dat ze op grote stukken grijze hemel lijken die op de aarde zijn gevallen en proberen als mist weer op te stijgen. Als kind was ik er bang voor. Ik begreep toen al dat alles zijn geheim heeft, de vijvers als al het andere. Ik begreep toen al dat rust evenals zwijgen altijd alleen de buitenkant is, en dat er niets bedrieglijker is dan kalmte. Heel mijn jeugd, als ik eraan terugdenk, lijkt me een immense rust, omgeven door een grote onrust, een voorbode van het hele latere leven. Ik denk aan voorvallen die te onbelangrijk zijn om ze je te beschrijven en die mij toen niet opvielen. Nu echter zie ik duidelijk dat ze de eerste, waarschuwendesidderingen waren (sidderingen van het vlees en sidderingen van de ziel), als de adem Gods, waarover de Schrift spreekt. Er komen bepaalde ogenblikken in ons leven voor waarop we, op een onverklaarbare en bijna angstaanjagende manier, zijn wat we later zullen worden. Ik heb het gevoel dat ik zo weinig veranderd ben, Monique! De lucht van regen die door een open raam op mij afkomt, een groep trilpopulieren in de mist, een opus van Cimarosa, dat de oude dames mij lieten spelen omdat het, vermoed ik, hen herinnerde aan hun jeugd, ja nog minder, een bijzonder soort stilte, die ik alleen op Worofno aantref, zijn al voldoende om zoveel gedachten, gebeurtenissen en zorgen die mij van die jeugd scheiden, te niet te doen. Ik zou bijna mijzelf kunnen voorhouden dat de tussenliggende periode nog geen uur heeft geduurd, dat het alleen een van de ogenblikken van halfslaap is geweest, waarin ik toentertijd vaak verviel en waarin het leven en ik geen tijd hadden veel te veranderen. Ik hoef mijn ogen maar te sluiten en

alles is weer precies als toen; ik vind, alsof hij mij nooit had verlaten, de verlegen, erg zachtaardige jongen terug, die meende dat hij niet te beklagen was, en die zoveel op mij lijkt dat ik me wantrouwig afvraag, ten onrechte misschien, of hij wel in alles op mij heeft kunnen lijken.

Ik spreek mezelf tegen, dat merk ik heel goed. Het gaat hiermee beslist als met voorgevoelens, waarvan je je verbeeldt ze gehad te hebben, omdat je ze gehad moest hebben. Het meest afschuwelijke gevolg van dat wat ik helaas gedwongen ben onze fouten te noemen (al was het maar om mij aan het spraakgebruik aan te passen) is dat zelfs de herinnering aan de tijd besmet wordt waarin we ze nog niet begaan hadden. Dat is nu juist wat mij verontrust. Want als ik mij vergis, dan kan ik niet te weten komen in welk opzicht; ik zal nooit kunnen uitmaken of mijn onschuld toen minder groot was dan ik zoëven heb vastgesteld, of dat ik nu minder schuldig ben dan ik me voorhoud. Ik merk echter dat ik nog niets heb uitgelegd.

Ik hoef je niet te vertellen dat we erg arm waren. De behoefte van oude families, die alleen nog uit trouw lijken te blijven voortbestaan, heeft iets roerends. Je zult vragen trouw waaraan: trouw aan de naam, neem ik aan, trouw ook jegens de voorouders, en eenvoudig trouw aan datgene wat men was. Ach, armoede zegt een kind niet veel. Onze armoede was ook niet erg belangrijk voor mijn moeder en mijn zusters, omdat de mensen ons kenden, en niemand dacht dat we rijker waren dan we waren. Het voordeel van de zeer besloten kringen van vroeger was, dat men minder lette op wat je was dan op wat je was geweest. Het verleden, hoe gering men er ook over denkt, is oneindig veel stabielers dan het heden, het leek dan ook veel belangrijker. Men kende ons niet meer gewicht toe

dan ons toekwam; wat men van ons waardeerde was een bepaalde veldmaarschalk uit een ververwijderd tijdperk, van wie niemand zich op een eeuw nauwkeurig het jaartal herinnerde. Ik geef me er ook rekenschap van dat het vermogen van mijn grootvader, en de onderscheidingen die mijn overgrootvader kreeg, in onze ogen veel belangrijker en zelfs veel reëlere feiten waren dan ons eigen leven. Deze verouderde opvattingen brengen je waarschijnlijk aan het glimlachen, maar ik besef dat er andere bestaan, geheel tegengestelde, die niet minder belachelijk zouden zijn, maar tenslotte zijn het juist déze die ons het leven mogelijk maakten. Zoals niets kon beletten dat wij de afstammelingen van deze bijna legendarisch geworden figuren waren, zo kon evenmin iets beletten dat men hen in ons bleef eren; dit was het enige stuk van ons ouderlijk erfdeel dat werkelijk onvervreemdbaar was. Men verweet ons niet dat wij minder geld en invloed bezaten dan zij hadden bezeten; niets lag meer voor de hand. Het verlangen deze beroemde mannen te evenaren zou iets onbehoorlijks hebben gehad, als een misplaatste ambitie.

Zo zou het rijtuig dat ons naar de kerk bracht overal elders dan in Woroïno ouderwets zijn geweest, maar daar zou denk ik een nieuw rijtuig nog meer opschudding hebben verwekt, en al mochten de japonnen van mijn moeder een beetje te lang meegaan, men bemerkte dat evenmin. Wij, de Géra's, waren bij wijze van spreken alleen de laatste telgen van een familie in die heel oude streek in Noord-Bohemen. Men had kunnen denken dat wij niet bestonden en dat onzichtbare, maar veel indrukwekkender figuren dan wijzelf, met hun beelden de spiegels van ons huis bleven vullen. Ik zou niet graag zelfs maar de verdenking van effectbejag op mij willen laden, vooral niet aan het einde

van een volzin, maar men zou kunnen zeggen dat de levende afstammelingen van oude families in zekere zin de schaduwen van hun dode voorouders lijken.

Je moet mij vergeven dat ik zo lang stilsta bij het Woroïno van vroeger; ik heb er immers veel van gehouden. Dat is ongetwijfeld een zwakheid; men zou nergens van moeten houden, althans van niets in het bijzonder. Het was niet zozeer dat we daar erg gelukkig waren; vrolijkheid heerste er nauwelijks. Ik kan me geloof ik niet herinneren er een lach te hebben gehoord, die niet werd gesmoord, zelfs geen meisjeslach. In oude families wordt niet veel gelachen. Je raakte er tenslotte aan gewend zacht te spreken, alsof je bevreesd bent herinneringen wakker te maken, die je beter in vrede kan laten rusten. We waren er evenmin ongelukkig, en ik moet je zeggen dat ik er nooit iemand heb zien huilen. Men was daar alleen een beetje neerslachtig. Dat hield meer verband met het karakter dan met bepaalde omstandigheden, en iedereen om mij heen gaf toe dat je gelukkig kon zijn zonder dat je neerslachtigheid ooit verdween.

Het was toen hetzelfde witte gebouw met veel zuilengangen en ramen, in de Franse stijl, die in de tijd van Catharina het meest werd toegepast. Maar ik moet je eraan herinneren dat het oude huis veel vervallener was dan nu; het is immers aan jou te danken dat het tijdens ons huwelijk is gerestaureerd. Het moet voor jou niet moeilijk zijn het je voor te stellen zoals het toen was: denk terug aan de toestand waarin het zich bevond toen je er voor de eerste maal kwam. Het was beslist niet ontworpen om er een eentonig leven te leiden; ik neem aan dat het gebouwd was om er feesten te geven (in de tijd waarin men feesten gaf) door een grillige voorvader die wilde pralen. Alle achttiende-

eeuwse huizen zijn zo: het lijkt of ze gebouwd zijn om gasten te ontvangen, en wijzelf zijn er nooit iets anders dan onwennige bezoekers. Wat we ook deden: het huis was altijd te groot voor ons en het was er altijd koud. Ik had ook de indruk dat het niet erg solide was, het is beslist waar dat de witheid van dergelijke huizen, die zo troosteloos aan-doet als er sneeuw ligt, je aan breekbaarheid doet denken. Je begrijpt heel goed dat ze zijn ontworpen voor veel warmere landen, en voor mensen die het leven gemakkelijker opnemen. Ik weet nu echter dat dit uiterlijk weinig solide gebouw, waarvan je zou zeggen dat het voor de tijd van een zomer is ontworpen, oneindig veel langer zal blijven bestaan dan wij, en misschien dan onze familie. Het is mogelijk dat het op een bepaald ogenblik in vreemde handen komt; dat zal het onverschillig laten, want huizen leiden een eigen leven, dat wij niet begrijpen en dat nauwelijks beïnvloed wordt door ons leven.

Ik zie de ernstige, enigszins vermoeide gezichten weer voor me, de peinzende vrouwengezichten in de te lichte salons. De voorvader over wie ik je zoëven vertelde, had ruime vertrekken willen hebben om de muziek er beter te laten klinken. Hij hield van muziek. Over hem werd niet vaak gesproken; het leek of men liever niets over hem wilde zeggen; men wist dat hij een groot vermogen had verkwist, misschien nam men hem dit kwalijk, of was er iets anders. Daarna kwamen nog twee generaties waaraan stilzwijgend voorbij werd gegaan, en er was waarschijnlijk niets opmerkelijks dat reden gaf zich ervoor te interesseren. Vervolgens kwam mijn grootvader; hij had zich geruïneerd ten tijde van de landbouwhervormingen; hij was liberaal, hij had opvattingen die mogelijk erg goed waren, maar die hem uiteraard hadden verarmd; het

beheer van mijn vader was eveneens erbarmelijk. Hij stierf jong. Er staat mij erg weinig van hem bij; ik herinner me dat hij streng was voor ons kinderen, zoals mensen soms streng zijn die zich verwijten dat zij niet in staat zijn geweest het voor zichzelf te zijn. Dit is natuurlijk maar een veronderstelling, en ik weet niets van mijn vader.

Er is mij iets opgevallen, Monique: men zegt dat oude huizen altijd geesten herbergen; ik heb er nog nooit een gezien, en toch was ik een bangelijk kind. Misschien begreep ik toen al dat geesten onzichtbaar zijn, omdat wij ze in onszelf meedragen. Oude huizen zijn niet angstaanjagend omdat er geesten zijn, maar omdat ze die zouden kunnen herbergen.

Ik geloof dat die kinderjaren bepalend zijn geweest voor mijn leven. Ik heb andere herinneringen, die recenter zijn, kleurrijker en misschien duidelijker, maar het lijkt of die nieuwe indrukken, omdat ze afwisselender zijn, niet de tijd hebben gekregen diep genoeg in mij door te dringen. Wij zijn allen afwezig, omdat we ieder onze dromen hebben; alleen door de voortdurende herhaling van dezelfde dingen raken wij er tenslotte van doordrongen. Mijn jeugd was stil en eenzaam; ik ben daardoor verlegen geworden, en als gevolg daarvan weer zwijgzaam. Als ik eraan denk dat ik je bijna drie jaar ken en pas voor de eerste maal met je durf te spreken! En dan is het nog maar in een brief, en omdat het nu eenmaal moet. Het is verschrikkelijk dat zwijgen een fout kan zijn; het is mijn ernstigste fout, maar ik heb deze gemaakt. Voor ik mij eraan schuldig maakte jegens jou, bezondigde ik me eraan jegens mijzelf. Als zwijgen eenmaal zijn intrede in een huis heeft gedaan, is het moeilijk zich eraan te onttrekken. Hoe belangrijker iets is, hoe meer het lijkt of men het wil verzwijgen. Je zou kun-